

עיונים לשבת פרשת שמני עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

עגל ושעיר

הרב שאולי גרינפלד

וכן גם בתרגום המכונה תרגום יונתן [בתרגום לעברית]:

'אמר לאהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת, בשביל שלא יספר עליך השטן לשון הרע על עסק העגל שעשית בחורב... ועם בני ישראל תדבר לאמר אבל אתם קחו שעיר בן עיזים, בשביל שהשטן נמשל בו, בשביל שלא יספר עליכם לשון הרע על עסק שעיר בן עיזים ששחטו שבטי יעקב".

הרמב"ם במורה נבוכים⁴ עמד על העומק שבדברי המדרש:

"וכבר אמרו חכמים כי הטעם שהקריבו ביום השמיני של מילואים עגל בן בקר לחטאת – לכפר על מעשה העגל. וכן חטאתו של יום הכיפורים פר בן בקר לחטאת – לכפר על מעשה העגל. ועל פי העניין הזה שאמרו... טעם היות כל החטאות ליחיד ולציבור שעירים... בגלל חטאת כל עדת ישראל בראשונה בשעיר עיזים". וביאר הרמב"ם:

"ואל יהיה חלוש בעיניך טעם זה, כי תכלית כל הפעולות הללו לקבוע בנפש כל חוטא שהוא צריך לזכור ולהזכיר חטאו תמיד, כמו שאמר⁵: 'וחטאתי נגדי תמיד'. ושהוא חייב לבקש מחילת אותו החטא הוא וזרעו וזרעו... כפי שאתה רואה נעשה באהרן, כאשר נכשל במעשה העגל נעשה קרבנו הוא וכל מי שעמד מזרעו במקומו - הקרבת פר ועגל, וכאשר היה החטא בשעיר עיזים היתה העבודה בשעיר עיזים".

הרב דוד כהן, 'הרב הנזיר', ביאר באחד משיעוריו את מאמר חז"ל במסכת יבמות⁶: "כל האומר: אין לי אלא

לאחר שבפרשות האחרונות של חומש שמות למדנו את הציוויים על הקמת המשכן: הקרשים, היריעות, הכלים והבגדים. ולאחר שחומש ויקרא פתח בלימוד הקרבנות השונים, ובפרשת צו למדנו על הקדשת המשכן והכהנים ועל שבעת ימי המילואים, אנו סוף סוף מגיעים בפרשה שלנו אל היום שהכל הכל נועד בכדי להגיע אליו:

"ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל. ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת... ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עיזים לחטאת... כי היום ה' נראה עליכם".

החל מהיום תשרה השכינה על המשכן:

"ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם, וַיֵּרָא כבוד ה' אל כל העם. ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את האש ואת החלבים וַיֵּרָא כל העם וַיִּרְאוּ ויפלו על פניהם"².

אהרן, שהחל מהיום יהיה הכהן הגדול, וכן הציבור – בני ישראל – הביאו קרבנות מיוחדים ליום זה. הקרבן הראשון שהוזכר אצל אהרן הוא עגל, ואצל בני ישראל שעיר עיזים. את הטעם לכך ביארו חז"ל בספרא³:

"יבא שעיר עיזים ויכפר על מעשה עיזים, יבא עגל ויכפר על מעשה עגל".

'מעשה עיזים' הכוונה למכירתו של יוסף, ששם נאמר: "ויקחו את כַּתְנֵת יוסף, וישחטו שעיר עיזים, ויטבלו את הַכְּתָנֶת בדם".

ג, מ"ו. עמ' שפ"ו במהדורת הגאון מהר"י קאפח. 4
תהילים נ"א, ה. 5
ק"ט, ב. 6

1 ויקרא ט, א-ד.
2 פסוקים כ"ג – כ"ד.
3 שמיני. מכילתא דמילואים אות ג. 3

תורה – אפילו תורה אין לו". וכך אמר⁷:

"מבארים זאת כך: מי שאומר שהתורה היא רק עיונית [כלומר: לימוד תאורטי] ולא מעשית - אין לו כלום, כי אין לנו רק תורה עיונית, אלא גם תורה מעשית. **אפילו מעשה בראשית ומעשה מרכבה** [כלומר: סתרי התורה העמוקים ביותר] - **באים כדי ללמד איך להתנהג**".

הרב הנזיר מלמד אותנו יסוד גדול: התורה היא ספר הדרכה. כשאדם לומד תורה, אין זה נכון להשאיר את הלימוד במקום רעיוני בלבד. הדרך הנכונה היא לנסות להבין מה ההדרכה המעשית שאני מקבל מהלימוד.

הרמב"ם האיר את כוונת המדרש על דרך זו. השימוש לכפרה באותן בהמות ששימשו לחטא, אינו רק עניין סמלי שמבטא את התיקון, אלא לימוד מעשי - מוסרי, כיצד צריכה להיראות תשובה אמיתית, שעניינה באמת לתקן את החטא. המדרש מלמד אותנו, שהאדם צריך לתקן בדבר שבו הוא קלקל - אם קלקל בעגל, עליו לתקן בעגל. כיצד הדבר מתפרש באופן מעשי? הרמב"ם מפרט:

"שאם היה החטא בממון - יתן ממונו בעבודה, ואם היתה העברה בהנאת גופו ייגע את גופו ויענהו בעבודה בצום ובקימה בלילות, ואם היה החטא המידות - יתנהג בהיפך אותה המידה".

כשהתורה מלמדת אותנו שאהרן נצרך להקריב עגל, והעם שעיר - יש כאן הדרכה לחוטא לתקן את חטאו במה שהוא קלקל. אם נהג בקמצנות - יתקן על ידי ויתור בממונו, אם יהיה נהנתן - יסגף את עצמו. וכך ניסח זאת הרמב"ם בהלכות דעות⁸:

"מי שהוא בעל חֶמָה - אומרים לו להנהיג עצמו שאם הוכה וקולל לא ירגיש כלל, וילך בדרך זו זמן מרובה עד שיתעקר החֶמָה מלבו, ואם היה גבה לב [בעל גאוה] - ינהיג עצמו בבזיון הרבה, וישב למטה מן הכל, וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו עד שיעקור גובה הלב ממנו ויחזור לדרך האמצעית שהוא דרך הטובה, ולכשיחזור לדרך האמצעית ילך בה כל ימיו. ועל קו זה יעשה בשאר כל הדעות: אם היה רחוק לקצה האחד ירחיק עצמו לקצה השני וינהוג בו זמן רב, עד שיחזור בו לדרך הטובה, והיא מדה בינונית שבכל דעה ודעה".

בדבריו בהלכות דעות, מוסיף הרמב"ם ומלמד אותנו, שאמנם ההדרכה הנכונה לחוטא היא לתקן בדבר שחטא - להנהיג את עצמו בדרך הפוכה לדרך שבה חטא, אך כל זה רק באופן זמני. לאחר שירגיש האדם שכבר תיקן את מידתו הרעה, אין לו להמשיך ולאחוז בדרך הפוכה, אלא להנהיג את עצמו בדרך בינונית. וכן סיכם הרמב"ם גם בהקדמתו למסכת אבות, הנקראת שמונה פרקים⁹:

"הנה נתבאר מכל מה שלמדנו בפרק, שכלפי המעשים הממוצעים ראוי להתכוון, ושאין ראוי לצאת מהם לשום קצה משתי הקצוות - אלא על דרך הריפוי [כדי להתרפא ממידה רעה]".

אלא שלכאורה נראים הדברים כסותרים: כאן למד הרמב"ם מהספרא 'כי תכלית כל הפעולות הללו לקבוע בנפש כל חוטא שהוא צריך לזכור ולהזכיר חטאו **תמיד**, ולכן 'חייב לבקש מחילת אותו החטא הוא **זרעו זרעו זרעו** בעבודה שתהיה ממין אותו החטא'. בעוד שבהלכות דעות ובשמונה פרקים הדריך אותנו הרמב"ם להנהיג את עצמינו רק באופן **זמני** בהפך מהמידה שהביאה לחטא, אבל כהנהגה קבועה יש ללכת בדרך הממוצעת!

ונראה לומר, שכוונת הרמב"ם היא, שגם כשאדם תיקן את המידה שהיה צריך לתקן, והשיב את עצמו אל הדרך הממוצעת, עליו לזכור תמיד שבעבר היה לו כישלון במידה זו, ולכן עליו לפקח על עצמו במיוחד בעניינים אלו. וזאת לימדה התורה בכך שקבעה לדורות שכהנים גדולים יביאו ביום הכיפורים פר לחטאת, ושכל חטאות היחיד והציבור יהיו שעירים. והיינו שאף שעבר כבר זמן רב מאז החטא, יש לאדם לזכור תמיד היכן הוא עלול ליפול, ולפקח על עצמו במיוחד בעניינים אלו.

וכך סיים הרמב"ם במורה נבוכים: "וכאשר יקבעו עניינים אלו בנפש, יהיה זה בלי ספק גורם להרגשת חומר החטא, ולהתרחק ממנו עד שלא ישל האדם בו ויצטרך לאמצעי כפרה ארוכים ומייגעים... וזו תועלת גלויה מאד".

הזכירה התמידית של החטא, תימנע את הצורך להזדקק לעבודת התיקון.

9 הפרק הרביעי. עמ' רנ"ה במהדורת הגאון מהר"י קאפח.

7 חוג הראיה א עמ' ת"ה.
8 ב, ב.